

Z.V.Məhərrəmov
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
z_nesirli@mail.ru

TƏLİMDƏ İKT İSTİFADƏSİNDƏ RƏQƏMSAL SAVADLILIQ

Xülasə

Məqalədə informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından düzgün istifadə nəticəsində təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsindən bəhs edilir. Müəllif belə bir qənaətə gəlir ki, təhsildə bu texnologiyaların məqsədi informasiya cəmiyyətində şagirdlərin intellektual imkanlarını gücləndirməkdir, o cümlədən təhsil sisteminin bütün pillələrində təhsil prosesinin humanistləşdirilməsi, fərdiləşdirilməsi, intensivləşdirilməsi və təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsidir.

ЦИФРОВАЯ ГРАМОТНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИКТ В ОБРАЗОВАНИИ

Резюме

В статье рассматривается повышение качества образования в результате правильного использования информационно-коммуникационных технологий. Автор приходит к выводу, что назначение этих технологий в обучении заключается в укреплении интеллектуальных возможностей обучающихся в условиях информационного общества, в том числе гуманизация, персонализация, интенсификация учебного процесса и повышение качества образования на всех уровнях системы образования.

DIGITAL LITERACY USING ICT IN EDUCATION

Summary

The article deals with the improvement of the quality of education as a result of the correct use of information and communication technologies. The author comes to the conclusion that the purpose of these technologies in training is to strengthen the intellectual capabilities of students in the information society, including the humanization, personalization, intensification of the teaching process and the improvement of the quality of education at all levels of the education system.

Açar sözlər: rəqəmsal savadlılıq, standartlaşdırılmış kurikulum, məhdud resurs, texnoloji tərəqqi

Ключевые слова: цифровая грамотность, стандартизированный учебный план, ограниченные ресурсы, технологический прогресс

Key words: digital literacy, standardized curriculum, limited resources, technological progress

Son illərdə ölkədə informasiya cəmiyyətinin bərqərar olması və bunun tərkib hissəsi kimi İKT-nin geniş tətbiq edilməsi istiqamətində sistemli fəaliyyət aparılır. Bu baxımdan, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2003-cü il 17 fevral tarixli 1146 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının inkişafı naminə informasiya və kommunikasiya texnologiyaları üzrə Milli Strategiya (2003-2012-ci illər)”, bu Strategiyanın icrasının ilkin mərhələsini nəzərdə tutan Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2005-ci il 21 oktyabr tarixli 1055 nömrəli sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında rabitə və informasiya texnologiyalarının inkişafı üzrə 2005-2008-ci illər üçün Dövlət Proqramı” (Elektron Azərbaycan) və həyata keçirilən genişmiqyaslı işlər qeyd edilə bilər. Hal-hazırda respublikada İKT sektorunun inkişaf tempi bu sahədə ümumdünya göstəricilərini təxminən üç dəfə qabaqlayır. Dünya İqtisadi Forumu tərəfindən 2008-2009-cu illər üçün hazırlanmış “İnformasiya texnologiyalarının global inkişafı haqqında hesabat”da Azərbaycan 134 ölkə sırasında 60-cı yeri tutmaqla, bir çox nüfuzlu ölkələri qabaqlamışdır və MDB-nin iştirakçısı olan dövlətlər arasında lider olmuşdur. (4. s.2)

İctimai həyatımızda təhsilin əhəmiyyəti və rolu olduqca böyükdür. Elə bu səbəbdən də, hər an təhsilimizi inkişaf etdirməliyik ki, qarşımızda duran problemlərimizi həll edək, yaxud da gələcəkdə onların həllinə də nail ola bilək. Son illər bir çox sahələr kimi, respublikamızda təhsilin inkişafına, problemlərinin həllinə xüsusi diqqət yetirilir, ildən-ilə bu yöndə dövlət qayğısı da artır. Artıq yeniləşən təhsilimiz, bu gün bir çox göstəricilərinə görə dünyanın aparıcı dövlətlərinin təhsili ilə eyniləşdirilir.

Təsadüf deyil ki, bu gün təhsildə həm forma, həm də məzmunca ciddi dəyişikliklər gedir; beynəlxalq təcrübənin son nailiyyətlərinə əsaslanan müasir milli təhsil sistemi yaradılır. Azərbaycanda təhsil sisteminin informasiyalaşdırılması və eyni zamanda yeni nəsil interaktiv avadanlıqlar (interaktiv, elektron, “ağıllı” lövhələr) ilə təchiz olunmaqdadır.

Təhsildə İKT-nin əhəmiyyəti ilə bağlı yadda saxlamaq lazım olan əsas məsələlər bunlardır:

Elektron təhsil və ya onlayn öyrənmə: Təhsildə İKT-nin olması tələbələr və müəllimlər üçün yeni öyrənmə üsullarına imkan verir. Elektron təhsil və ya onlayn öyrənmə getdikcə populyarlaşır və həyatımızda baş verən müxtəlif misli görünməmiş hadisələrlə bu məktəblərə tələbələrin sinifdə olarkən kurikulum materiallarına çıxışını təmin etmək üçün imkanlar açmır, həm də onlara tələbələrin xaricində olmasını təmin etməyə imkan verir. Evdə və ya xəstəxanalarda olduğu kimi sinifdə də öyrənmə bilərsiniz.

İKT inklüzivliyi gətirir: Təhsildə İKT-nin faydaları ondan ibarətdir ki, sinifdəki tələbələr kurikulumun materialından öyrənmə bilsinlər. Xüsusi

ehtiyacları olan tələbələr artıq əlverişsiz vəziyyətdə deyillər, çünki onların əsas materiallara çıxışı var və xüsusi İKT alətləri tələbələr tərəfindən öz təhsil ehtiyacları üçün İKT-dən istifadə edə bilər. Buna baxmayaraq, o, “rəqəmsal uçurum”la bağlı yeni məsələləri açıq və imkanları az olanlar üçün İKT alətləri və resurslarına çıxışı təmin edir

İKT daha yüksək səviyyəli düşünmə bacarıqlarını inkişaf etdirir: 21-ci əsr üçün qiymətləndirmə, planlaşdırma, monitorinq və əks etdirmə kimi əsas bacarıqlardan biridir. Təhsildə İKT-dən səmərəli istifadə problemlərin həllində İKT-nin istifadəsini izah etmək və əsaslandırmaq kimi bacarıqlar tələb edir. Şagirdlər istifadə edəcəkləri müxtəlif strategiyaları müzakirə etməli, sınaqmalı və fərz etməlidirlər.

İKT fənnin öyrənilməsini artırır: Bu günlərdə yaxşı məlumdur ki, təhsildə İKT-dən istifadə savadlılıq və hesablama kimi əsas öyrənmə sahələrinə çoxlu dəyər əlavə edir.

İKT-dən istifadə İKT savadını və İKT bacarıqlarını inkişaf etdirir: Hər ikisi 21-ci əsrin bacarıqlarıdır ki, bu bacarıqlar ən yaxşı şəkildə inkişaf etdirilir, İKT isə fənlərin öyrənilməsi fonunda şəffaf qalır. İKT bacarıqlarını inkişaf etdirməyin ən yaxşı yolu onlara məqsədyönlü mövzu ilə bağlı kontekstlərə daxil edilmiş mənalı fəaliyyətlərlə təmin etməkdir.

İKT-dən istifadə əməkdaşlığı təşviq edir: Bunun necə işlədiyini başa düşmək üçün siz sadəcə olaraq sinif otağına noutbuk, iPad və ya kompüter qoymalısınız. İKT təbii olaraq uşaqları bir araya gətirir, burada söhbət edə və öz işləri üçün nə etdiklərini müzakirə edə bilər və bu da öz növbəsində ünsiyyət üçün yollar açıq və beləliklə də dil inkişafına səbəb olur.

İKT-dən istifadə öyrənməyə həvəsləndirir: Cəmiyyətin yeni texnologiyaya olan tələbləri uşaqları və onların ehtiyaclarını kənarında qoymur. Uşaqlar texnologiyaya heyran olurlar və bu, onları sinifdə öyrənməyə həvəsləndirir.

Təhsildə İKT məşğulluğu və biliklərin saxlanması yaxşılaşdırır: İKT dərslərə inteqrasiya edildikdə, tələbələr öz işlərinə daha çox cəlb olunurlar. Bunun səbəbi texnologiyanın eyni şeyi müxtəlif üsullarla öyrətmək baxımından onu daha əyləncəli və zövqlü etmək üçün müxtəlif imkanlar təqdim etməsidir. Bu artan məşğulluğun nəticəsi olaraq, onların bilikləri daha effektiv və səmərəli şəkildə saxlaya biləcəkləri deyilir.

İKT-dən istifadə texnologiya ilə effektiv Fərqləndirmə Təlimatına imkan verir: Biz hamımız müxtəlif dərəcələrdə və üslublarda fərqli şəkildə öyrənirik və texnologiya bunun baş verməsi üçün imkanlar yaradır.

Rəqəmsallaşma dedikdə hər bir şeyin elektronlaşdırılması nəzərdə tutulur. Daha doğrusu rəqəmsallaşma bir növ kağız daşıyıcılarındakı məlumatların minimallaşdırılması və onların elektronlaşdırılmasıdır. Həmçinin

bu ifadə daha geniş məfhumdur və nağdsız ödənişləri də özündə ehtiva edir. Yeni rəqəmsallaşdırma bütün sahələrdə tətbiq olunur və maliyyə, kənd təsərrüfatı, iqtisadiyyatın digər sahələri üzrə onun tətbiqi daha da genişləndirir.

Rəqəmsal savadlılıq informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının (İKT) təlimdə istifadəsində mühüm məsələdir. Tələbələr, müəllimlər və idarəçilər də daxil olmaqla, bir çox insanlar təlim prosesində İKT-dən səmərəli istifadə etmək üçün lazımi rəqəmsal savadlılıq bacarıqlarına malik olmaya bilərlər. Təlimdə rəqəmsal savadlılıqla bağlı aktual məsələlərdən bəziləri:

1. Texnologiyaya qeyri-bərabər çıxış: Texnologiyaya qeyri-bərabər çıxış rəqəmsal savadlılıq təlimində qeyri-bərabər imkanların yaranmasına səbəb ola bilər. Aztəminatlı ərazilərdə və ya resursları az olan məktəblərdə tələbələr və müəllimlərin ən son texnologiyaya və ya internetə çıxışı olmaya bilər ki, bu da rəqəmsal bacarıqları inkişaf etdirməyi çətinləşdirir.

2. Texnoloji tərəqqi ilə ayaqlaşmaqda çətinlik: Texnologiyanın ən son nailiyyətləri ilə ayaqlaşmaq bir çox insan üçün problemdir. Sürətlə ortaya çıxan yeni texnologiyalarla yeniliklərdən xəbərdar olmaq və onları öyrənmə prosesinə daxil etmək çətin ola bilər. Bu da təlimdə rəqəmsal savadlılıq məsələsinə kölgə salır.

3. Standartlaşdırılmış rəqəmsal savadlılıq kurikulumunun olmaması: Bir çox qurumların standartlaşdırılmış rəqəmsal savadlılıq kurikulumu yoxdur ki, bu da tələbələr və müəllimlər arasında rəqəmsal savadlılıq bacarıqlarının səviyyəsində uyğunsuzluqlara səbəb ola bilər. Standartlaşdırılmış kurikulum hər kəsin eyni əsas bacarıqları öyrənməsinə kömək edə bilər.

4. Dəyişikliyə qarşı müqavimət: Dəyişikliyə qarşı müqavimət təlimdə rəqəmsal savadlılıq bacarıqlarının inkişafı üçün əhəmiyyətli maneə ola bilər. Bəzi müəllimlər tədris üsulunu dəyişmək və ya texnologiyanı dərslərinə daxil etmək istəməyə bilər, tələbələr isə yeni öyrənmə üsullarını mənimsəməkdə tərəddüd edə bilərlər. Bəzi insanlar yeni texnologiyaları və ya yeni tədris və öyrənmə üsullarını mənimsəməkdə tərəddüd edə bilərlər. Dəyişikliyə bu müqavimət bir neçə amildən qaynaqlana bilər, o cümlədən:

4.1. Naməlum qorxu: İnsanlar yeni texnologiyalardan istifadə etməkdən və ya yeni bacarıqlar öyrənməkdən qorxa bilərlər, çünki onlardan necə istifadə edəcəklərini və ya nəticələrinin nə olacağına əmin deyillər. Naməlumdan qorxmaq rəqəmsal savadlılıq bacarıqlarının inkişafı üçün əhəmiyyətli maneə ola bilər.

4.2. Özünə inamın olmaması: İnsanlar yeni texnologiyalardan və ya rəqəmsal alətlərdən istifadə etmək üçün inamdan məhrum ola bilər ki, bu da əvvəlki məhdud təcrübənin və ya onlara məruz qalmanın nəticəsi ola bilər. Onlar yeni rəqəmsal bacarıqları öyrənmək və tətbiq etmək bacarıqlarından əmin ola bilərlər.

4.3. Dəyişiklikdən narahatlıq: İnsanlar müəyyən qaydalara, tədris və öyrənmə metodlarına edilən dəyişikliklərdən narahat ola bilərlər. Onlar yeni yanaşmalara davamlı ola bilər və ya rəqəmsal savadlılığın faydalarına şübhə ilə yanaşa bilərlər.

4.4. Alınan uyğunsuzluq: Bəzi insanlar şəxsi və ya peşəkar həyatlarında rəqəmsal savadlılıq bacarıqlarının uyğunluğunu görməyə bilərlər. Rəqəmsal bacarıqların işlərinə nə dərəcədə uyğun olduğunu başa düşə bilməzlər və ya onlara lazımsız, hətta diqqəti yayındıran kimi baxa bilərlər. Rəqəmsal savadlılıqda dəyişikliklərə qarşı müqaviməti aradan qaldırmaq üçün insanlara yeni bacarıqları öyrənməyə və inkişaf etdirməyə kömək edə biləcək dəstək və resursların təmin edilməsi vacibdir.

5. Məhdud resurslar: Məhdud resurslar rəqəmsal savadlılıq bacarıqlarının inkişafında əhəmiyyətli problem ola bilər. Bir çox qurumların yeni texnologiyaya, təlim proqramlarına və ya müəllimlər və tələbələr üçün dəstək xidmətlərinə investisiya etmək üçün büdcəsi və ya resursları olmaya bilər.

Bu problemləri həll etmək üçün rəqəmsal savadlılığın təlim və təhsil sektorunda prioritet olmasını təmin etmək vacibdir. Buna texnologiyaya və rəqəmsal savadlılıq təliminə bərabər çıxışın təmin edilməsi, müəllimlər və tələbələr üçün resurslara və dəstək xidmətlərinə sərmayə qoymaq və standartlaşdırılmış rəqəmsal savadlılıq kurikulumun hazırlanması ilə nail olmaq olar. Bundan əlavə, innovasiya mədəniyyətinin və dəyişikliklərə açıqlığın təşviqi rəqəmsal savadlılığın inkişafına daha həssas münasibətin formalaşmasına kömək edə bilər.

Məqalənin aktuallığı: Məqalə tədris prosesində İKT-nin aktual məsələlərinə həsr olunmuşdur.

Məqalənin yeniliyi: Məqalədə ənənəvi və İKT-dən istifadə ilə qurulmuş təhsil sisteminin fərqlərindən, əhəmiyyətli aspektlərdən bəhs edilir.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi: Məqalədən tədris prosesində İKT-dən istifadə edən müəllim və tələbələr istifadə edə bilər.

Ədəbiyyat

1. Минаматов, Ю. (2021). Умные устройства и процессы в их практической эксплуатации. *Eurasian Journal of Academic Research*, 1(9), 875-879.
2. Полвонов, Ф. Ю., Охунов, М.Х., & Rasulov, А.М. (2002). Информатика-учебное пособие.
3. Minamatov, YEU (2021). Modul tədris texnologiyasının texnologiyada tətbiqi. *Elmi tərəqqi*, 2(8), 911-913.
4. <https://ict.az/Mobile/az/content/83>
5. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4353298